

חולין צה

משה שווערד

1. דף על הדף חולין דף צה עמוד א

בגמ': א"ל תרי עבדי, וההוא טרפה היה וכו'. בספר ברית אברהם דן לגבי אין אדם משים עצמו רשע, אי גם באיסור דרבנן אמרינן כן. והביא ראי' מכאן, דאמאי ה' הטבח נאמן שאמר שמכר לנכרי טריפה. הרי עבר על איסור דרבנן בזה שאסור למכור שמא ימכרנה לישראל. וע"כ דבאיסור דרבנן לא אמרינן דאין אדם משים עצמו רשע ע"כ. וכתב בשו"ת חבלים בנעמים (ח"א בסוג' ב' אות ה') דיש לדחות, דאיסור זה לא קים להו לאינשי, ולכן נאמן ודו"ק היטב.

2. תוספות מסכת חולין דף צה עמוד א

אנן נאסור את כל המקולין - מקולין הם אותם עובדי כוכבים שלוקחין בשר מן הטבח להשתכר בו וקאמר דאין לנו לאסור מליקח בשר היום משאר מקולין ולחוש שכמו שמכרה לזה טרפה למוכרה במקולין אע"פ שלא הכריזו כן מכר לאחרים המוכרים במקולין או כמו שמכר זה הטבח טרפה כמו כן עשו שאר טבחים זה אין לחוש ושרו שאר מקולין הואיל ורוב טבחי ישראל לבד מההוא עובד כוכבים דזבנה מיניה.

3. תוספות מסכת חולין דף צה עמוד א

רבי לטעמיה דאמר מקולין וטבחי ישראל בשר הנמצא ביד עובד כוכבים מותר - ולא חיישינן שמא יביא עובד כוכבים מנבלה שבביתו למכור במקולין או אם מכר אחד מן הטבחים טרפה לעובד כוכבים הבא לקנות ממנו לאכילה ולא כדי למכור במקולין אין לאסור בשביל כך מקולין דעובדי כוכבים דבתר רוב בשר אזלינן שקונים מטבחים ישראל כדי למכור במקולין שהיא כשירה.

4. תוספות הרא"ש מסכת חולין דף צה עמוד א

רבי לטעמיה דאמר מקולין וטבחי ישראל בשר הנמצא ביד גוי מותר. ולא חייש שמא יביא גוי מנבלה שבתוך ביתו למכור במקולין או אם מכר אחד מן הטבחים טרפה לגוי הבא לקנות ממנו לאכילה ולא למכור במקולין דבתר רוב בשר אזלינן שהיא כשרה שקונים מטבחי ישראל למכור במקולין, ואע"פ דהכא איתחזק איסורא אין לחוש לזה אלא יש לנו לומר כל דפריש מרובא פריש.

5. חידושי הרשב"א מסכת חולין דף צה עמוד א

והא דאמר רבי אנו נאסור כל המקולין, פי' רבי' שלמה ז"ל נאסור בשר הנמצא ביד נכרי במקולין שלנו, ולפי פירושו הא דתניא מקולין וטבחי ישראל בשר הנמצא ביד נכרי מותר בנמצא במקולין קאמר, וכן פי' הוא ז"ל לקמן בסמוך בהא דאמרינן נמצא ביד נכרי שאני כלומר במקולין שלנו, ופירושו על דרך מה שאמרו בשקלים ירושלמי שהזכירו שם בבשר הנמצא ביד נכרי והוא שראה אותה יוצאת ממקולין של ישראל, ולא ירדתי לסוף הענין דהא ודאי במקולין וטבחי ישראל אפי' נמצא ביד נכרי וביתו של נכרי מותר דכיון דרוב טבחי ישראל כל הבשר שלוקחין ממקולין לוקחין אותו ולמיעוט נבלות ששוחטין בביתם לא חיישינן וכיון שכן מה לי במקולין מה לי חוץ מן המקולין, ומתני' אמרה כן שולח אדם ירך לנכרי מפני שמקומו ניכר ואמרינן עלה בגמרא אבל חתוכה לא דלמא אתי ישראל למזבן מיניה, ושולח לביתו של נכרי משמע ולא בתוך המקולין ותנ"ה השולח ירך לחבירו וכו' ובנכרי בין חתוכה בין שלמה ומפני שני דברים אמרו אין מוכרין וכו', ותנן נמי בשר הנמצא בה אם חי הלך אחר רוב טבחינן ואמרינן עלה וכו' ה"נ בנמצא ביד נכרי דאלמא דאי הוה אפשר לאוקמה בנמצא ביד נכרי לא הוה קשיא לן אמאי מותר ואע"ג דנמצא בה חוץ למקולין משמע, ועוד בשר מבושל לאו במקולין מזדבן, מש"ה נראה דנמצא ביד נכרי אפי' חוץ מן המקולין מותר, ומסתברא דאדרבה דוקא חוץ למקולין אבל במקולין אסור דהא נולד לנו הספק בקבוע, ולא עוד אלא אפי' ראה אותו יוצא מן המקולין אסור וכדמוכח בפסחים כמו שאכתוב בסמוך.

6. תוספות מסכת חולין דף צה עמוד א

טעמא דאיכוון לצעוריה הא לאו הכי אסור והתניא כו' - פירוש דשרינן בשר הנמצא ביד עובד כוכבים דאזלינן בתר רובא ולא חיישינן שמא הביא נבלה מביתו למכור במקולין הכא נמי ניזיל בתר רובא ולא ניחוש לשאר מקולין ומשני שאני התם דאיתחזק איסורא פירוש הוחזק שיש איסור במקולין.

7. חידושי הריטב"א מסכת חולין דף צה עמוד א

ובלשון הראשון שהורה רבי להתיר אמרו רבי לטעמיה דתניא מקולין ורוב טבחי ישראל בשר הנמצא ביד נכרי מותר, והכא נמי כיון דלא איתחזק איסורא אפילו לדברי טבח אלא בחנות אחת והשאר רוב שהם כשרים כרוב טבחי ישראל דמיא, ובלשון האחרון שהורה רבי לאסור אמרו דלא דמיא הא להיא מתניתא, דהתם לא איתחזק שעשו במקולין דבר שלא כהוגן, כי הכא שעשה הטבח שלא כהוגן ויש לחוש שערכב ביה כל המקולין ואין כאן רוב טבחי ישראל, זו שיטת רש"י ז"ל למעיינין בה כראוי, וקרוב לזה פירשו קצת תוספות כאחד מן הפנים שפירשתי כאן, ומיהו קשיא לי טובא למה הוצרך רש"י ז"ל לפרש במקום שמכריזין ולא הכריזו, ולא פירשה בעיר העומדין על קו הדין וכפשטא דברייתא דרבי דמייתי עלה, ואולי טעם דבריו מפני שהביאו המעשה הזה על שמעתתא דלעיל דאיירי כולה בהכין.

8. חידושי הרישב"א מסכת חולין דף צה עמוד א

ולענין בני אדם שלקחו בשר מן המקולין בחזקת היתר אחר שנשחטו שם בהמות הרבה ואחר כך נמצא מחט או טריפות אחרות באחת מן המקומות שנמכרו בחנויות ההוא ואין הלקוחות יודעין עתה מאיזה מהם לקחו, יש אומרים שהכל אסור על ספק כדין תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילות שאם אינו יודע מאיזה מהם לקח ספיקו אסור, ועוד בהא איתחזק השתא איסורא בחנות זו וכדאמרין בלישנא בתרא דרבי.

9. חידושי הרישב"א מסכת חולין דף צה עמוד א

אמר רב בשר כיון שנתעלם מן העין אסור. פירש"י ז"ל שהיה שעה אחת שלא ראהו ואפילו היה מונח על שולחנו אסור שמא נתחלף בנבילה עכ"ל, ונראה דשעה אחת לאו דוקא, דהא בעובדא דחיותא לקמן לא נתעלם שעה שלימה...

וכולה סוגיין מוכחא להדיא דרב אסר אפילו ברוב טבחי ישראל, וכדאיתבין ממתניתין דמקולין וכולהו אידך, דכולהו במקום רוב טבחי ישראל, והיינו משום דאזיל בתר רובא דעלמא דהוי דאיסורא ומשום חששא דעורבים וכדאמרן, וכתבו בתוספות דחומרא הוא דאחמיר משום עובדא דלקמן, ואע"ג דההיא עובדא דחי ליה תלמודא משום דפרוותא דגוים הוא דיחויא הוא דקא מדחי דההיא איכא לדחויי, אבל כיון דשמעינן דאמר רב הכי בההיא דנמצא בגבולין דאסור משום נבילות, אתברר לן ודאי דהאי עובדא משום בשר שנתעלם מן העין הוא, ויש כיוצא בזה בפרק כל הבשר (לקמן ק"א ב'), ומיהו אע"ג דחומרא הוא דאחמור משום עובדא דלקמן, משורת הדין אמרה כיון דחזי ההיא עובדא, ולא שאמר כן דרך גזירה כמו שכתבו קצת המפרשים ז"ל דאם כן מאי הני תיובתא דמותבין לרב, אלא ודאי כדאמרן והכי מוכחא ההיא דנמצא בגבולין, וזה פשוט.

10. תוספות מסכת חולין דף צה עמוד א

ספקו אסור - דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי **והא דקיי"ל מדאורייתא חד בתרי בטיל היינו שמעורב ואינו ניכר האיסור אבל הכא ידוע האיסור בדוכתיה** ותנות המוכרת בשר נבלה ובדבר חשוב אפי' מעורב לא בטיל ואמר כל קבוע כו' כדאמר בפ' התערובות (ובחים עג.) גבי תערובת בעלי חיים דחשיבי ולא בטלי דפריך ונמשוך ונקריב חד מינייהו ונימא כל דפריש מרובא פריש ומשני נמשוך בתמיה הוה ליה קבוע וכל קבוע כו' ועיקר הטעם אינו משום קבוע אלא משום דבעלי חיים לא בטלי כמו דבר שדרכו לימות.

11. בינת אדם שער הקבוע סימן טז

דין הא דנמצא הלוח אחר רוב בשר אם רצה לומר רוב חנויות או רוב בשר שבחנויות:

הא דקיימא לן בנמצא הלוח אחר הרוב צריך עיון אם רצה לומר רוב חנויות אף על פי שיש בחנות הטריפה בהמות יותר מכל חנויות כשרות בדרך משל תשע חנויות כשרות בכל אחד בהמה אחת ובחנות הטריפות יש עשרה בהמות טריפות או שמא כיון דאנו דנין על הבשר אזלינן בתר רוב בשר ולא משגיחין ברוב חנויות ...

אחר שכתבתי זה זמן רב הראו לי שהגאון בעל חוות דעת בסיומן ק"ט הביא ראיה זו משקלים ובסיומן ק"י כתב בפשיטות דאזלינן בתר רוב המוכרים והיינו על פי מה שכתב שם ראיה להיפך דלא אזלינן בתר רוב בשר דאם כן במצא אבידה בעיר שרובה ישראל למה חייב להכריז הרי הנכרים עשירי טפי עיין שם הנה גברא חזינא ותיובתא לא חזינא דאטו אם הנכרי הולך בשוק לוקח מעותיו וכלי תשמישו בידו ועוד דבשלמא בשקלים שאנו דנין על המעות אם הוא מעשר וכן כאן הבשר שאנו דנין אם הם טריפה אזלינן אחר רוב מעות או בשר אבל התם שאין אנו דנין על המעות אלא מי הוא שאבדם אם ישראל או נכרי ולכן אזלינן אחר רוב אנשים. **ובנסיעתו בשלוחי מצוה וקבלתי פניו כראות פני אלהים הצעתי לפניו דבר זה ושתק לי, ולכן נראה לי דאזלינן בתר רוב בשר וכן הא דאיתא במתניתין דאזלינן בתר רוב טבחי היינו דסתמא דמילתא דאזי יש בשר כשר הוא הרוב אבל לעולם אזלינן אחר רוב הבשר ועדיין הדבר צריך תלמוד:**

12. רא"ש על חולין פרק שביעי - סימן כ

אמר רב בשר שנתעלם מן העין אסור ואפי' בעיר שרוב טבחים ישראל דחיישינן שמא עורבים הביאו נבלה והחליפוהו. **ואפילו בבהמה שלימה** כדמוכח בשמעתין **וחומרא יתירה היא ת"ש** תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה ולקח מאחד מהן ואין יודע מאיזה מהן ספיקו אסור. דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. **והא דקיי"ל (לקמן סימן לב) דדבר יבש חד בתרי בטיל היינו כשהם מעורבין יחד ולא מינכרא איסורא. אבל כשהאיסור ניכר במקומו לא שייך ביה ביטול.** ובדבר המעורב נמי היכא דחשיב ולא בטיל אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי ...

13. קובץ שעורים כתובות אות מ

[דף טו ע"א] והקושיא מהא דפריך וכי מגיסא אסירא, אפשר לישב עוד באופן אחר, דהנה בעיקר הדין דכל דפריש יש לעיין דנהי דהחתיכה שנמצאת אינה במקומה, אבל כל החתיכות המונחות במקומן הן כמע"מ וא"כ זו שפירשה לא פירשה מרובא אלא ממע"מ, וחכם אחד השיב, **דהא דקבוע הוא כמע"מ אין פירושו דנחשב כאילו ליכא רובא, [1] אלא דגוזה"כ דבדבר הקבוע לא אזלינן בתר רובא, אבל באמת איכא רובא גם בקבוע אלא דלא מהני, ולתירוץ זה הסכים כ' מו"ר הגר"ח זצ"ל, ולפי"ז י"ל דבאמת הרוב מועיל לעולם ולא רק לשעתו, ומשו"ה פריך בגמ' אטו מגיסא אסירא, דהתם איירי לענין איסורא ברובא איתיה, וליכא רובא להתיר, ולזה פריך אף דעכשיו ליכא רובא, מ"מ סגי ברוב שהיה בתחלה דהרוב**

התיר לעולם, אבל בהדרגה לניחותא, דבקבוע הא איכא רובא, אלא דבדבר הקבוע אין הולכין אחר הרוב, וא"כ גם הרוב שהיה מתחלה אינו מועיל, כמו שאינו מועיל הרוב שישנו עכשיו.

14. ספר שערי יושר שער ד - פרק א

[ב]: והנה לכאורה אין מובן בדברי רש"י איך שייך לומר דקבוע יהיו נידון כרובא, דא"כ יהיו כל אחד מהספיקות נידון כרוב ובנכרים וישראלים יהיו כל אחד כודאי ישראל וכודאי נכרי, וממילא הדר הדין דהוי ספק שקול, וא"כ לא שייך בזה לומר שאמרה תורה לחשוב כרוב דאין שום נפק"מ מזה. [2] ונלענ"ד דכונת רש"י בזה לומר כיון דילפינן מקרא דהחשיבה תורה את ענין הקביעות, היינו כל שידעין דאיכא בתערובות זאת נכרי אחד שהוא קבוע, היינו שכאן הוא מקומו והוא ניכר לקצת בני אדם, אמרה תורה שחשוב מיעוט זה נגד הרוב שאין דין הרוב מכריע בכה"ג על הספק של כל אחד:

15. שפתי כהן על יורה דעה - סימן קנ

(טו) שכל קבוע כמחצה כו'. הכי ילפינן בב"ק (דף מ"ד ע"ב) ובפרק קמא דכתובות (דף ט"ו ע"א) מקרא דוארב לו וקם פרט לזורק אבן לחבורת אנשים שעמדו שם ט' ישראלים וחד עובד כוכבים דפטור משום ספק נפשות להקל דאף על גב דרוב ישראלים מ"מ ה"ל קבוע וכמחצה על מחצה דמי. ודע דהא דק"ל דכל קבוע כמחצה על מחצה הוא בין לקולא ובין לחומרא כגון ט' תנויות מוכרות בשר נבילה וא' בשר שחוטת ולקח ואינו יודע מאיזה מהן לקח הוי כמחצה על מחצה ולא אסור אלא משום ספיקא ולא אמרינן דהוי כרובא הכי אמרינן בהדיא בפרק קמא דכתובות שם:

16. ספר שערי יושר שער ד - פרק א

ועל פי דברינו יש מקום לומר בהא דאמר רבי זירא כל קבוע כמחצה על מחצה בין לקולא ובין לחומרא, דהקשו איזה ראשונים הובא שטמ"ק בסוגיין, דהלא מקרא דוארב לו ליכא למילף רק לחומרא דספק נפשות אסור להרוג מספק, ולקולא מנא לן, ומתצי דרק מדרבנן יש לחלק בין קולא לחומרא, אבל מה"ת אין חילוק בין לקולא ובין לחומרא, וכיון דילפינן קבוע מה"ת ממילא ידעין דבין לקולא ובין לחומרא. ולולא דבריהם ה"ק' יש מקום לומר דמה דקאמר רבי זירא בין לקולא ובין לחומרא, הוא גם להורות דמה"ת ג"כ יש מקום לחלק, והוא דאפשר לומר דחשיבות של קבוע שייך רק היכא שהמיעוט הוא איסור, שאיסור קבוע הוא חשוב, אבל מיעוט היתר שהיתר הוא דין שלילי היה מקום לומר דלא שייך חשיבות קביעות להגדיל עי"ז מספרו, ועי"ז שפיר יש ילפותא מקרא, דדין פטור ממיתה של הריגת עכו"ם, הוא ג"כ דין שלילי כהיתר נגד איסור, ובכל זאת אמרה תורה שמיעוט הנכרי הוי קבוע והוי כמחצה על מחצה, כן נראה לענ"ד:

17. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף צה עמוד א

בנמצא ביד עובד כוכבים. לכא' הרי הספק נולד מיד כשלקח העכו"ם הבשר מהחנות, והרי זה ספק שנולד במקום הקביעות. וצריך לומר דמירי שלא ראינו מהיכן שלקח, רק ראינו בשר ברשותו. [ובישראל מומר שלקח מן החנות אף שלא איכפת ליה מ"מ נדון כקבוע, שהיה חייב לדעת].

18. תוספות מסכת חולין דף צה עמוד ב

אסיק תרין אמר רב עבדי נמי הכי אסרינהו ניהליה - ואי לא אסיק אלא חד לא היה אוסר שהרי ראה שלא היה שם עורב והא לא הוה למיחש שמא שלו נאבד במים וזהו אחר אבל השתא דאסיק תרי אסרינן אע"פ שרוב טבחי ישראל הוה שם דחייש שמא עורב הביא מרובא דעלמא והיינו דקאמר דאיסורא שכח טפי כלומר במקומות הרחוקים שיכולים עורבין להביא משם ולקמן דשרי רב כהנא כבדי וכולייתא דמיינו עורבין ושדו משום דהיתרא שכיחא התם בכל מקומות שסביב שהיו עורבין יכולים להביא משם היו רוב טבחי ישראל.

19. ספר שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב בציירא וחתמא. כ"ה הלשון ברמב"ם (מאכ"א פ"ח הי"ב) ובשו"ע (ריש סי' סג). ועי' בתבואות שור (שם ס"ק יב) שתמה דמשמע דציירא לחודה לא מהני, וציירא היינו שכרוכה במטפחת ואע"פ שהמטפחת קשורה, דכן משמע במס' ב"מ (מג.) וכ"כ בטור (חומ"מ סי' רצב) אע"פ שקשור לא מהני, ואמאי כיון דקשורה איך אפשר לעורבים להחליפה, ומטעם זה כתבו התוס' במס' פסחים (י. ד"ה הניח) דאין	לחלות קשורים בעכברים אלא בקטנים, לכן כתב דהא דאמרו כאן בציירא וחתמא היינו היכא דאיכא חשש חילוף עכו"ם כעורבא דחיותא דבתר הכי, ואע"ג דלתרוצי קושית הגמ' רב היכי אכיל בישראל לא צריך כי אם ציירא ומונח בביתו וליכא עכו"ם, מ"מ נקט מילתא דמהני בכל דוכתא, ואפשר דאפילו במיעוט עכו"ם חייש רב ובעי חתימה, והיכא דליכא חשש חילוף עכו"ם שרי בצייר לחודיה אפילו לדעת האוסרים ומכש"כ בקשור.
---	---

20. חידושי הרישב"א מסכת חולין דף צה עמוד ב

כי הא דרבה בר רב הונא מחתך אתלת קרנייתא. פרש"י ז"ל כדי שלא יגנבו ממנו אנשי ביתו, ונראה שפירש כן משום דסבירא ליה דלית הלכתא כרב ולא בעי לאוקמי לרבה בר רב הונא דלא כהלכתא, ולפסק זה הסכים מורי הרא"ה ז"ל כמו שכתבתי במהדורא קמא, ומשום הכי אמרינן ורב היכי אכיל בשרא ולא נקיטין היכי אכלין בישראל, ומיהו ברוב טבחי גוים הלכה כמותו דבשר שנתעלם מן העין אסור שלא נחלקו עליו בזה, וכל מאי דאקשינן ליה אינו אלא מרוב טבחי ישראל, ולעולם כל שיש בו סימנא או טביעות עינא או שתלוי בשפוד וכיוצא בו מותר, וכן כל שהניחו מנוקד כדכתיבנא לעיל (צ"ד א').

21. חידושי הרמב"ן מסכת חולין דף צה עמוד א

והסכימו מן הגאונים ז"ל שהלכה כרב שהרי כולה סוגיא כרב ריהטא, ובפ' אלו מציאות נמי מקשינן מינה אלמא הלכתא היא, ודאמרינן ורב היכי אכיל בשרא ולא אקשינן היכי אכלין בשרא לאו דוקא, ויש לנו כיוצא בהן בפרק ואלו טרפות (מ"ד א') ולרב פפא קשיא מתניתין ולדידן נמי קשיא דעל כרחין כרב פפא סבירא לן, ובמסכת שבת בפרק במה אשה יוצאה (ס"ד ב') ולרב מאי שנא הני והוה ליה למימר ולמתני' מאי שנא הני.

22. תוספות מסכת חולין דף צה עמוד ב

לא עלים רב עיניה מיניה - לא היה יכול לדקדק מכאן דסבר רב דבשר שנתעלם מן העין אסור דדלמא רוב טבחי עובדי כוכבים היו שם.

23. תוספות מסכת חולין דף צה עמוד ב

כאליעזר עבד אברהם - ואם תאמר אליעזר היאך נישח למ"ד בפ' ארבעה מיתות (סנהדרין דף נו:): כל האמור בפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו וי"ל דהוא תנא סבר שלא נתן לה הצמידים עד שהגידה לו בת מי היא ואע"ג דכתיב (בראשית כד) ויקח האיש נזם זהב וגו' והדר כתיב ויאמר בת מי את אין מוקדם ומאוחר בתורה וכן מוכח כשספר דכתיב ואשאל אותה ואומר בת מי את.

24. מהרש"א על חולין דף צה/ב

גמ' מברא קאתי לאפי יומא טבא כו'. דבר זה לא היה נוחש כדמסיק וענינו מפורש בחידושינו במסכת הוריות גבי האי מאן דבעי למידע אי מסיק שתיה ואי מצלח עסקיה כו' דכיון שלא הזכיר אלא צד אחד הטוב ולא ההפך דהיינו הצד הרע אין זה נוחש דאינו סומך עליו להרע כדמפורש שם והך דיונתן מקרי נוחש שמפורש בו שאמר ב' החלוקות אם כה יאמרו דומו גו' לא נעלה ואם כה יאמרו עלו ועלינו מיהו הך דאליעזר דקרי ליה הכא נוחש אינו מפורש ב' החלוקות דלא כתיב אלא והיה הנערה אשר אומר אליה הטי גו' ואמרה שתה גו'. ולא כתיב ביה ההפך אם לא תאמר שתה י"ל דאע"ג דאינו מפורש הצד השני ע"כ שאמר גם צד השני מדסמך על דבריו ונתן לה הנזם וב' צמידים קודם שהגידה לו בת מי היא מנחש הוה למ"ד דבן נח אינה מצווה על הניחוש כמ"ש התוס' והא דר"י דא"ל לינוקא פסוק לי פסוקיך וא"ל שמואל מת כו' לא מקרי נוחש אלא סימן בעלמא כדמסיק דלא היא דלא שכיב שמואל כו' ור"י נמי ידע להאי מלתא דלרעה אין לסמוך כמ"ש שם אלא דמ"מ סימן הוא דלא ליטרח לילך שם ודו"ק:

25. חידושי הר"ן מסכת חולין דף צה עמוד ב

והאמר רב כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש. כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות ע"א וכן המשם לעצמו סימנים אם יארע לו כך וכך אעשה דבר פלוני ואם לא יארע לי לא אעשה כגון אליעזר עבד אברהם וכו' הכל אסור. וכתב עליו הראב"ד ז"ל בהשגות זה חדוש גדול שהרי דבר זה מותר הוא ואולי הטעהו הלשון שראה כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן אינו נחש והוא סבור שלענין אסור נאמר. ולא היא אלא הכי קאמר אינו ראוי לסמוך ואיך חשב על צדיקים כמותן עבירה זו. ודברי הראב"ד ז"ל תמהין בעיני שהרי מפורש בגמרא שלענין איסור נאמר דהא אמרינן אלא משום דנחש כלומר מ"ה לא אכיל והכא אמר רב כל נחש שאינו וכו' אינו נחש כלומר ואינו אסור הרי מפורש שלענין איסור נאמר ומכל מקום הדבר צריך תירוץ שאי אפשר שהצדיקים הללו הוו מנחשין וכך נראה לי בתירוץ של דברים שהנחש שאסרה תורה הוא התולה את דבריו בסימן שאין הסברא נותנת שיהא בהם גורם תועל' לדבר או נזק כגון פתו נפל מידו וצבי הפסיק לו בדרך כדאיתא בפ' ד' מיתות שאלו וכיוצא בהם הם מדרכי האמורי אבל הלוקח סימניו בדבר שהסברא נודעת שהן מורין תועלת הדבר או נזקו אין זה נחש שכל עסקי העולם כך הם שהרי האומר שאם ירדו גשמים לא אצא לדרך ואם לאו אצא לדרך אין זה נחש אלא מנהגו של עולם ואליעזר עבד אברהם ויונתן בן שאול וכיוצא מזה תלו מעשיהם שאליעזר יודע היה שלא היו מזווגין אשה ליצחק אבינו אלא הוגנת לו ולפיכך לקח סימן לעצמו שאם תהא כל כך נאה במעשי' ושלמה במדותיה עד שכשיאמר לה הגמיאני מעט מים תשיבנו ברוח נדיב' שתה וגם גמליך אשקה אותה היא שהזמינו מן השמי' ליצחק. וכן יונתן בן שאול שבקש להכות במחנה פלשתים הוא ונושא כליו בלבד לקח זה סימן

לעצמו שאם יאמרו עליו אלינו יהא נראה שהם יראים ממארב ובכיוצא בזה בטח יונתן בגבורתו שהוא ונושא כליו יפגעו בהם שכן מנהגו של עולם ששנים או שלשה אבירי לב יניסו הרבה מן המפחדים ואם יאמרו דומו עד הגענו אליכם יראה מדבריהם שאינם מתפחדים ובכיוצ' בזה לא היה ראוי ליונתן בן שאול שימסור עצמו לסכנה וכל כיוצא בזה מנהגו של עולם הוא. וכי מיתנין לה בגמר לענין איסור הכי קאמרינן שכל נחש שהוא מן הדבר' שאסרה תורה שאין הסברא מכרעת בהן כל שאינו סומך על מעשיו ממש כמו שעשו אלו השנים בדבר מותר אינו נחש ואינו אסור אע"פ שהוא מדרכי הנחשים האסורים **ורב לא תלה מעשיו במברא שהרי לא אמר אי מברא אתי לאפאי איזיל ואי לא לא איזיל אלא דכי חזא מברא דאתי לאפיה אמר יומא טבא לגאון** וכיון שכן אמאי לא אכיל מההוא. **ואי קשיא לך והא ר' יוחנן בדיק בינוקא ונראה שהוא תולה מעשיו דהא בעי למיזל לאקבול אפיה דשמואל וכי א"ל ושמואל מת נמנע ולא הלך.** י"ל שענינו של תינוק אינו מצדדי הנחש אלא כגון נבואה קטנה היא כדאמרינן בפ"ק דב"ב ניתנה נבואה לתינוקות. ולפ"ז כי אמרינן בגמ' רב בדיק במברא אי מזומנת לו אזיל ואם בקושי מצאה לא אזיל ואפשר שאף זה אינו סמך גמור כאליעזר עבד אברהם וכיהונתן בן שאול שתלו מעשיהם עליו לגמרי אבל רב מפני דברים אחרים היה נמנע אלא שהיה עושה סימן של מברא סניף להם והיינו נמי דאמרינן בית אשה ותינוק אע"פ שאין נחש יש סימן וכתב רש"י ז"ל אע"פ שאין נחש שאסור לנחש ולסמוך על הנחש יש סימן שאם אינו מצליח אחרי כן אין לו לצאת יותר מדאי שיש לחוש שלא יצליח. זהו דעתי בדברים הללו. ואפשר שאף הרמב"ם ז"ל לכך נתכוון שהמשים לעצמו סימנין בדבר אסור ותולה עליו מעשה לגמרי כמו שעשה אליעזר עבד אברהם בדבר מותר:

26. ספר בניהו בן יהוידע על חולין דף צה/ב

והאמר רב כל נחש שאינו כאליעזר. קשא הוה ליה להקשות עדיפה מינה, דהא קאמר רב בדיק במברא, נמצא היה דרכו ומנהגו תמיד. ונ"ל דבדיק במברא ולא היה אומר בפיו כלום טוב או רע, כי אם רק בלבבו סומך על זה, וכאן דאמר אלא דנחש היינו משום דאמר בפירוש מברא קאתי לאפאי יומא טבא לנו:

27. הערות הגר"ש אלישיב מסכת חולין דף צה עמוד ב

ורב לא מתהני מסעודת הרשות. במג"א (סי' שלג) הקשה דאיתא בשבת מפני ד' וה' קופות מפני האורחין והיינו דלצורך מצוה הותר איסור טירחא בשבת. וכתב הרמ"א דכמו כן כל שבות התירו במקום מצוה. וכיון דכל סעודה שיש בה אורחין חשיבא סעודת מצוה, אמאי לא אכל רב מסעודה זו הרי אין זו סעודת הרשות. ותירץ דרק כלפי בעל הבית איכא מצוה, אך לרב שהיה האורח אין זו סעודת מצוה. עוד מקשים דאיתא בברכות (סד א) שהנהנה מסעודה שת"ח נמצא שם כנהנה מזיו השכינה, ואמאי לא אכל. ובחות יאיר (סי' ע) כתב דהטעם שהוא כנהנה מזיו השכינה משום שכשת"ח נמצא לומדים מהנהגתו ושומעים מפיו דברי תורה, ונמצא שאין המצוה שייכת בדוקא לסעודה, ומה שאמרו סעודה הוא לאו דוקא, ולכך לא הוי סעודת מצוה.

28. ספר שערים מצויינים בהלכה

ורב לא מתהני מסעודת הרשות. כתוב בתרומת הדשן (סי' רסט) דאחד מהגדולים הוכיח דסעודת פדיון הבן סעודת מצוה היא, דאיתא במס' ב"ק (פ.) רב ושמואל ורב אסי איקלעו לבי שבוע הבן, ואמרי לה לבי ישוע הבן, ופרש"י ותוס' ישוע הבן משתה היו עושין לפדיון הבן, ומדאיכלע רב להתם, דהא אמרינן בגמ' כאן דרב לא הוי מתהני מסעודת הרשות. וכ"כ בספר הפרנס (סי' רצח) דהיא סעודת מצוה, וכן בשו"ת מהר"י מברונא (סי' קכא).

29. ספר בניהו בן יהוידע על חולין דף צה/ב

שם לא ידע לי מידי דרביה אנא. נראה ודאי לאו מגאווה ורמות רוחא קאמר הכי, אלא כונתו לשם שמים שידע שהוא גדול ממנו בתורה ואז ישלח לו כל ספיקות שיהיה לו בהלכות כאשר היה עושה בזמן רב:

30. הערות הגר"ש אלישיב מסכת חולין דף צה עמוד ב

אמר לא ידע לי מידי דרביה אנא וכו'. השתדל בזה שרבי יוחנן יקרא לו רבינו, כדי שלא יתקבל לפני הציבור שהוא אינו יכול למלאות את מקומו של רב.

31. ספר בניהו בן יהוידע על חולין דף צה/ב

שם שדר ליה תליסר גמלי ספיקי טרפתא. לפי פשוטו משמע משוי י"ג גמלים והדבר יפלא מאד, ואפילו לרש"י ז"ל שפירש לאו דוקא עם כל זה יפלא יען כי אפילו משוי גמל אחד אין הדעת סובלו. ונ"ל בס"ד גמלי כלומר לוחות, שכתב הספיקות על י"ג לוחות של עץ ושלחם לו... **ונראה דלאו ספיקות לבדם שלח דאין חכמה בספיקות בלבד אלא שלח לו ספיקות ותשובתם ופשוטם בצדם.** והא דשלח לו מספר י"ג לוחות, נראה דכתב על הלוחות משני עבריהם אם כן הם כ"ו עמודים כמנין שם הוי"ה ברוך הוא לרמוז שהוא כותב לו תורה לשם ה' ולא להתגדל בהם...

32. ספר שערים מצויינים בהלכה

ולא היא לא שכיב שמואל אלא כי היכי דלא ליטרח רבי יוחנן. אבל בירושלמי מס' שבת (פ"ו ה"א) אמרו דכן הוי ושמואל מת באמת. ויש הרבה סתירות מהיפוך להיפוך בין תלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי. ועי' במאמר אמרי בינה [למהר"ץ חיות סי' א-ג] בענין זה.

33. ספר בניהו בן יהוידע על חולין דף צה/ב

שם בית תינוק אשה אע"פ שאין נחש יש סימן. י"ל מנהגו של עולם אדם לוקח בית ואח"כ נושא אשה, ואח"כ מוליד בנים, ואם כן הוה ליה למימר בית אשה תנוק. ונ"ל בס"ד כל מידי דמסתבר למתלי ביה הסימן טפי נקטי ברישא, כי הסימן בעבור הצלחת נכסיו במשא ומתן, והבית הוא בכלל נכסיו של אדם, על כן מסתבר דזה הוי סימן בעבור זה, והתינוק איכא למתלי ביה הסימן על הצלחתו בריוח משא ומתן טפי מאשה, כי התנוק הוא דבר חדש שנולד לאדם, והוא פרי שלו, ולכן יהיה הוא סימן על הרווחתו של אדם שהיא פירות שלו ונולדים לו מעסקיו ומעשיו, מה שאין כן האשה אינה פרי של בעלה, ולא הולידה הוא בעולם אלא רק נתחברה עמו בנשואין, **נמצא שלשה אלה אע"פ שיש בהם סימן אסור לנחש בהם, ובזה יובן רמז הכתוב [ויקרא י"ט ל"א] אל תפנו אל האבות והוא כי אבת ראשי תבות אשה בית תינוק, אל תפנו לעשות בהם נחש:**

34. דף על הדף חולין דף צה עמוד ב

בגמ': בית תינוק ואשה אעפ"י שאין נחש יש סימן אמר ר"א והוא דאיתחזק תלתא זימני וכו'. **בתענית (כ"ט ע"א בסופו) בהא דאמרו שם: משנכנס אדר מרבין בשמחה, פירש"י: ימי נסים היו לישראל פורים ופסח, ותמה בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' פ"ח) כיון דאירינן באדר, אמאי נקט רש"י גמ' פסח.** ותירץ בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ק"ס) דבמהרש"א העיר במה דקאמר התם רב פפא משנכנס אדר מרבין בשמחה, א"ר פפא הלכך האי בר ישראל דאית לי' דינא **בהדי נכרי כו' לימצי לי' באדר דבריא מזלי'**, וקשה דהא אין מזל לישראל. אלא י"ל כמו דאמרינן כאן דהיכי דאיתחזיק יש נחוש, ה"נ זה כיון רש"י לומר, שכיון דאיתחזיק תרי זימני פורים ופסח לעליית מזלו של ישראל, אלמא דבריא מזלו. ועוד כתב לתרץ, דמצד פורים בלבד, יש לומר דלאו משום דבריא מזלו של ישראל, אלא משום דריע מזלו של המן ועמלק, אלא כיון דגם בפסח נגד מצרים היתה תשועה לישראל, לכן מזה ודאי מוכח דבריא מזלי' דישראל.

35. ספר ים של שלמה - בבא קמא פרק ז אות לו

דין סעודת מילה, ופדיון הבן, וזכר, וסעודת חנוכה, וק"ו סיום הספר, הן קרוים סעודות מצוה, ומותר להנות מהן. אבל לא (חניכים) [חניוכים], וסעודת מריעות. ודין חתול חירורא להרוג אותו משום סכנה אין נוהג בזמן הזה, אבל אם המית או קטע יד של תינוק נוהג בו כל דין הכתוב בפנים:

רב ושמואל ורב אסי אקלעו לבי שבוע הבן (פ' ע"א). פי', שעברו עליו ז' ימים, והיינו לסעודת ברית מילה, ואמרי **לה לבי ישוע הבן, פי' רש"י, פדיון הבן,** דישוע מתרגמין פורק. ותו' (ד"ה לבי) פי' ישוע, על שם שהולד נושע ונמלט, ע"ד הפסוק (ישעיה ס"ו, ז') והמליטה זכר. והיו רגילין לעשות סעודה. ואלו ואלו דא"ח. **אבל קשה לפירושם, הא אמרינן בפרק גיד הנשה (חולין צ"ה ע"ב) דרב לא אתהני מסעודת הרשות. בשלמא מילה. הסעודה גופא היא שמחת מצוה, כמו סעודות חתן, שנאמר (תהלים קי"ט, קס"ב), שש אנכי על אמרתיך. ומצוה גדולה לכנוס באותה סעודה, כאשר כתבתי בסוף כ"ה סי' קצ"ב, אבל פדיון הבן ליכא סעודת מצוה להדיא. אלא נראה, כל סעודה שאדם עושה שלא כדרך מריעות ושמחה, אלא כדי ליתן שבח למקום, או לפרסם המצוה, או לפרסם הנס, קרוי סעודת מצוה, כגון פדיון הבן, לפרסם המצוה. ולפירוש ר"ת לפרסם הנס, שנמלט הזכר והאשה.** ועל כן כתב חכם אחד, ומהר"א הביא בספרו (ת"ה

ח"א) סימן רס"ט וז"ל, דמה שאנו נוהגין עכשיו, לאחר שנוולד הזכר נכנסים לשם לטעום בליל שבת הסמוך ללידה, דהיא סעודת מצוה, והיינו אותה סעודה דפי' ר"ת, וקבעו בלילי שבת, בשעת שהכל מצוין בביתם:

ואותן סעודות שעושים בימי חנוכה. נראה שהם סעודות מצוה. ולא כדברי מהר"ם (טור או"ח סימן תר"ע), שפסק שהן סעודות הרשות. דלהודות ולהלל נתקנו. ולא למשתה ושמחה. אלא כדברי הרמב"ם (ה' חנוכה פ"ג ה"ג) שהן ימי שמחה והלל. וכן נמצא במרדכי ארוך (חדושי אנשי שם פסחים פ"ד אות א'), דלהודות והלל נקבעו משום הנס. וימי משתה ושמחה נמי נקבעו, כדאיתא במגילת תענית. דקבעו י"ט, משום חנוכה המזבח. ובתלמודא משמע דנתקנו נמי למשתה ושמחה. מדאמרין בפרק במה מדליקין (שבת כ"א ע"ב) לשנה האחרת קבעו ועשוהו י"ט בהלל ובהודאה. ומדאמר י"ט, ולא קאמר קבעו ח' ימים להלל ולהודאה, ש"מ די"ט נמי כפשוטו הוא, למשתה ושמחה, ואף רש"י פי' שם, לא שאסרו במלאכה, אלא להלל ולהודאה. משמע דלא אפיק רק עשיית מלאכה. וכן מצאתי. ועוד נ"ל, דקל וחומר הוא. דהא לא גרע מבי ישוע הבן, דע"כ סעודות מצוה נינהו. מדאזיל רב להתם. והיינו טעמא, מאחר שהוא לפרסם מצוה, או הנס, כדי ליתן שבח והודיה למקום, נקרא מצוה. ק"ו ימי חנוכה, דניתנו לשבח והודיה, ולפרסם בהן הנס, והר"ן כתב (שבת י' ע"א בדפי הרי"ף). שנהגו לאכול גבינה בחנוכה, והטעם הוא נמי לפירסום מצוה. לפי שאמרין במדרש, דבתו של יוחנן האכילה לראש אויבים גבינה, ושכרתו. וחתכה את ראשו, וברחו כולם, ע"כ:

וסיום הספר נמי נראה בעיני שהוא סעודת מצוה. וכן ראינו מפרק כל כתבי (שבת קי"ח ע"ב) דאמר אב"י, תיתי לי, דכי חזינא צורבא מדרבנן דשלים מסכת, עבידנא יומא טבא לרבנן. ובסוף פרק זה אריך בו בעזרת השם יתברך לעד ע"ש. ומשום זה היה נראה לברך שהשמחה במעונו בסיום מסכת. דאין לך שמחה יותר לפני הקב"ה, אלא שמחה ורינה של תורה. דאין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה (ברכות ח' ע"א). דלא גרע מפדיון הבן. דלפרסום מצוה בעלמא הוא. וכן הוריתי פעם אחת הלכה למעשה. ונתבלבל השמחה במהומות גדולות, על ידי סיבות קשות. ותליתי הסרחון בי, שעברתי על דברי רבותיי, שלא שמעו מעולם דבר זה. על כן לא כתבו אלא בחתונה ובפדיון הבן. ובמילה ג"כ, לולי צערא דינוקא. אבל במצות אחרת לא, ובוודאי כל דבריהם בקבלה, ובסודות פנימיות, על כל שיחה ומלה. ואיך נתקן דוקא לאותה מצוה, ולא לענין אחר. דהא בי"ט מחויב להרבות בסעודות, ולשמוח. ואפ"ה לא מברכין. ומ"מ סיום הספר הוא סעודת מצוה לכולי עלמא. אבל סעודת חינוך הבית, בודאי הוא דרך ריעות. בפרט בעו"ה אותם סעודות וחנוכים שעושין ההמון עכשיו, הוא קלון, ורק לרוות הגרון בשחוק וקלות ראש. וכן מצאתי שפסק מהר"ם. ומ"מ נראה, מי שהוא ירא אלקים, ורוצה לחנך ביתו בתורה ובמצות. וליתן שבח למקום אשר חננו, ולא הניח מתחילה לשתות בביתו, ולשחוק בו, ולנהוג קלות ראש. אלא מתחילה עושה סעודה לחננו, ולומר בו דברי תורה, ולדרוש בו מעין המאורע. שפיר הוא סעודת מצוה. ועליו נאמר המקרא (שה"ש ה, א), שתו ושכרו דודים, בימי המלואים (שה"ש"ר שם):

וסעודת בר מצוה שעושים האשכנזים, לכאורה אין לך סעודת מצוה גדולה מזו, ושמה יוכיח עליה. ועושים שמחה, ונותנים למקום שבח והודיה, שזכה הנער להיות בר מצוה, וגדול המצוה ועושה, והאב זכה שגדלו עד עתה, להכניסו בברית התורה בכללה. וראיה להדיא ספ"ק דקדושין (ל"א ע"א) שאמר רב יוסף לבסוף, השתא דאמר ר' חנינא גדול המצוה ועושה כו', מאן דאמר לי שאין הלכה כר' יהודא, דאמר סומא פטור מן המצות, עבידנא יומא טבא לרבנן. אע"פ שהיה כבר חייב. אלא אבשורה שלא היה נודע לו עד עתה רצה לעשות י"ט. כ"ש על הגעת העת והזמן, שראוי לעשות י"ט. אכן הבר מצוה גופא [שאין עושין בזמנו] לא ישר בעיני. שרובן אין להם ב' שערות. וא"כ איך יוציאו אחרים ידי חובתן בתפילה ובברכת המזון. ואם נאמר מן הסתם אוקמינן אחזקה שהביא ב' שערות, בפרט במילתא דרבנן. ואף שברכת המזון דאורייתא הוא. מ"מ מן התורה היה יוצא בברכת הקטן. אלא שרבנן אמרו שאינו מוציא הגדול. א"כ מיד כשיגיע לי"ג שנים ויום אחד יעשו הסעודה, ויחנכוהו לברך ברכת המזון, ולהתפלל באקראי. ומאחר שלא נעשה בזמנו, ועכשיו גם כן אינו ידוע זמנו. למה יקרא סעודת מצוה. ואינו דומה לסעודת מילה ופדיון הבן, אפילו עבר זמנו הראשון. מ"מ כל יומן בני חיובא נינהו, זמנו הוא, שלא לאחר המצוה. מה שאין כן בנדון זה, דשמא עדיין לא הגיע זמנו. ומכח שנוקמה אחזקה. היה לו לחנכו מיד, ולעשות סעודה. ומכל מקום נראה, היכא שמחנכין הנער לדרוש על הסעודה מעין המאורע. לא גרע מסעודת חנוך הבית. ובכל הני סעודות מצוה דשרינן. מ"מ לא ירבה בהן, שיבטל ח"ו למודו הקבוע לו לגמרי. אלא לפעמים, לפחות אם אפשר להיות זולתו, והכל לפי הענין, ואיש ירא אלקים אשר בא לטהר יורו לו מן השמים דרך הישר בקו האמצעי. וגם כן איכא נפקותא בהך פיסקא לענין אבליים, אי שרו לילך לאותם סעודות מצוה, כמו שאפרש בעז"ה בפרק אילו מגלחין:

❖ עוד עיין בן יהוידע על חולין דף נט/א בענין: "ורב לא מתהני מסעודת הרשות"